

אני והאחר - סטריאוטיפים בחברה הישראלית*

מבוא

סטריאוטיפים – אמונות בנוגע לתכונות אשר מאפיינות, לכאורה, חברים בקבוצה מסוימת. אמונות אלו עשויות להיות חיוביות או שליליות, נכונות או שגויות, והן משמשות לקטלוג של בני האדם. במערך זה, ננסה לבחון עמדות סטריאוטיפיות של המשתתפים כלפי קבוצות שונות בחברה ונבחין בין עמדות לעובדות. וננסה להבין מדוע יש לנו צורך בסטריאוטיפים ומה הסכנות הגלומות בכך.

מטרות:

1. ללמוד להבחין עמדות לעובדות.
2. להכיר בכך שבני האדם מחזיקים בדעות קדומות ביחס לקבוצות חברתיות שונות.
3. לעמוד על הצורך שלנו בסטריאוטיפים.
4. להבין את הבעייתיות בסטריאוטיפים ודעות קדומות.
5. לבחון כיצד להפחית בתפיסות סטריאוטיפיות ודעות קדומות כלפי קבוצות שונות בחברה.

אוכלוסיית היעד: גילאי 13-18.

עזרים: קופסות או מגירות בגודל אחיד, גיליונות נייר גדולים, דפי עבודה קבוצתיים, טושים צבעוניים, פתקים ריקים (חמישה לכל משתתף), דבק, דפי טיטה, כלי כתיבה.

נספחים:

נספח 1 – כרטיס משימה קבוצתית

נספח 2 - העשרה למנחה: סטריאוטיפים ודעות קדומות

*מבוסס על הפעילות: [תרגיל הקופסאות](#)

מהלך הפעילות

שלב א' - במליאה

- המנחה יפזר הכיתה עשר קופסאות ריקות, ויצמיד לכל קופסה תווית שיהיה רשום עליה שם של קבוצה אחת מתוך הקבוצות המוצעות: אמנים, בלונדיניות, ספרדים, דתיים, חילונים, קיבוצניקים, שמנים, אמריקאים, אתיופים, אשכנזים, קשישים, ערבים, דרוזים, חרדים וכד'. המנחה יניח ליד כל קופסה פתקים ריקים.
- המנחה יבקש שכל משתתף יתייחס לחמש קבוצות לפחות, ויכתוב על גבי הפתקים הריקים שליד כל קופסה אסוציאציות, דעות, עובדות וכד' הקשורים לקבוצה זו ויכניס את הפתקים לקופסאות המתאימות.

שלב ב' - קבוצתי - "עובדות מול עמדות"

המנחה יחלק את המשתתפים לקבוצות. כל אחת מהקבוצות תקבל קופסה או שתיים וכרטיס משימה קבוצתית.

שלב ג' - במליאה

שיתוף - כל קבוצה תיתן דוגמה לעובדה ודוגמה לעמדה (כדאי לתת דוגמה לפרט שהתקשו לקבוע לגביו אם הוא עמדה או עובדה). חברי המליאה יביעו את דעתם לגבי הדוגמאות (אם הם מסכימים לקטלוג).

- מדוע לפעמים קשה להבחין בין עובדות לעמדות? מה הבעייתיות בכך?

שלב ד' - קבוצתי

כל קבוצה תכין איור, קריקטורה או ביטוי גרפי שיתארו שתי דמויות - אחת תייצג את העמדות שנכתבו בפתקים ואחת את העובדות שנכתבו בהם.

שלב ה' - במליאה

הקבוצות יציגו את הדמויות שהכינו בפני הכיתה.

דיון

1. האם הדמויות שיצרתם זהות? מדוע?
2. האם יש קבוצה שתיארה את שתי הדמויות (זו שמייצגת את העמדות וזו שמייצגת את הדעות) בצורה דומה? מה לדעתכם גרם לכך?
3. מהו סטריאוטיפ? (ניתן להיעזר בהעשרה למנחה שבנספחים כדי להוביל את המשתתפים להגדרה נכונה).
4. מה מאפיין את הדמויות הסטריאוטיפיות שהכנתם? (מוקצנות, לא משקפות את המציאות...).
5. מדוע, לדעתכם, אנחנו מחזיקים בדעות סטריאוטיפיות כלפי קבוצות שונות?
6. האם, לדעתכם, יש אדם שכלל אינו מחזיק בדעות קדומות וסטריאוטיפיות?

- אופציה: רצוי להקרין בשלב זה של הדיון כתבה על סטריאוטיפים בחברה הישראלית מחדשות ערוץ 2

7. מה הבעייתיות בסטריאוטיפים (מביאים למחיקה של הפרט, מונעים פתיחות כלפי השונה, עלולים להביא לדחייה של קבוצות, נותנים לגיטימציה לדעות קדומות, מקשים את ההידברות).
8. האם יש, לדעתכם, יתרונות בראייה סטריאוטיפית? (מסייעת לאדם בסיווג המגוון הגדול של האובייקטים שבמציאות, מקלה על האדם את ההבנה החברתית ועוד'- פירוט בנספחים).
9. האם אפשר, לדעתכם, להיפטר מתפיסה סטריאוטיפית? כיצד? (זה דורש מאמץ מחשבתי ומוטיבציה. מפגשים ישירים עם ה"אחר" עוזרים בכך).
10. מה הייתם מציעים לעשות כדי להפחית את ההסתכלות הסטריאוטיפית בחברה שלנו? (חינוך, הסברה, מפגשים וכד').

נספחים

נספח 1 - כרטיס משימה קבוצתית

עובדות מול עמדות

ברשותכם קופסה המתייחסת לקבוצה חברתית מסוימת. הוציאו מתוכה את כל הפתקים ומיינו אותם לעובדות ולעמדות.

שם הקבוצה _____

עמדות

עמדה: טענה שאיננה ניתנת
לבדיקה חושית משום שהיא
מבוססת על תחושות אישיות ועל
פרשנות אישית.

- _____ .1
- _____ .2
- _____ .3
- _____ .4
- _____ .5
- _____ .6
- _____ .7
- _____ .8
- _____ .9
- _____ .10
- _____ .11
- _____ .12

עובדות

עובדה: מעשה שנעשה, פעולה,
מאורע שקרה, דבר של ממש,
בניגוד לדעה או להשערה.

- _____ .1
- _____ .2
- _____ .3
- _____ .4
- _____ .5
- _____ .6
- _____ .7
- _____ .8
- _____ .9
- _____ .10
- _____ .11
- _____ .12

נספח 2 - העשרה למנחה: סטריאוטיפים ודעות קדומות

סטריאוטיפים מביאים לתפיסת האדם כחלק מקבוצה ולא כאינדיבידואל. כשהעמדה הסטריאוטיפית כוללת דעות קדומות (דעה קדומה: דעה משוחדת שיש בלב אדם על משהו או על מישהו, שלא על יסוד בחינת העובדות אלא על יסוד רושם מקרי או בהשפעת מישהו – מילון אבן-שושן), עלולה העמדה הסטריאוטיפית להקשות את ההידברות ואת הבנת נקודת-הראות של הזולת. היא עלולה להביא להתעלמות מייחודו של הפרט, למנוע פתיחות לשונה ולהביא לחוסר סובלנות כלפי קבוצות אחרות ואפילו לדחייה שלהן. מצד אחר, העמדה הסטריאוטיפית, המתייחסת בדרך כלל לקבוצה חברתית או לאומית, היא צורך כמעט בלתי נמנע, ואף חשוב, של האדם. העמדה הסטריאוטיפית מסייעת לאדם לסווג את המגוון העצום של האובייקטים לקבוצות, חוסכת לו זמן ואנרגיה, ומאפשרת לאדם להגן על ה"אני" שלו, ע"י הבחנת עצמו מאחרים. כשם שעצמים בודדים מסווגים לקטגוריות, כך גם אנשים מסווגים לקטגוריות. זוהי נטייה טבעית המסייעת לנו לארגן את העולם ולהתמודד עמו ביתר יעילות. סיווג אנשים לקטגוריות מאפשר לנו ליישם ידע שצברנו במפגשים אחרים עם אנשים מאותה קטגוריה לגבי אנשים חדשים שאנו פוגשים ומשייכים לקטגוריה זו.

מסתבר כי הסטריאוטיפים עולים לעתים אוטומטית ובצורה בלתי מודעת. הסטריאוטיפים מאפשרים לנו פעולות מהירות, ובאמצעותן אנו יכולים לתפקד ביעילות, בחיסכון רב, והמאמץ הקוגניטיבי פנוי זמין לנו למשימות אחרות. כאשר אנו מעוניינים לשלוט בחשיבתנו הסטריאוטיפית, אנו מתקשים לעשות זאת בגלל אופים האוטומטי והבלתי מודע של הסטריאוטיפים.

כדי להימנע מחשיבה סטריאוטיפית. דרושים לנו משאבים קוגניטיביים זמינים ומוטיבציה לעשות זאת.